

Бурда С. Я., к.ю.н., доцент,
Сташків Я. Я., курсант
Факультет з підготовки фахівців для підрозділів слідства,
Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів

ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦІАЛЬНУ КОНФІСКАЦІЮ МАЙНА ЯК ІНШИЙ ЗАХІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Починаючи з прийняття КК України і по теперішній час не стихає дискусія про місце в системі засобів кримінально-правового реагування так званої спеціальної конфіскації, тобто про її правову природу. Якою є правова природа «інших заходів кримінально-правового характеру» і як вони співвідносяться з кримінальною відповідальністю та покаранням в науці однозначної відповіді немає. Ще до прийняття цього закону не було єдиного підходу стосовно правової природи спеціальної конфіскації. Незважаючи на те, що в Загальній частині правовий статус цього заходу був невизначений, у санкціях статей Особливої частини він постійно зустрічався. Це породило численні дискусій з приводу того чи є спеціальна конфіскація видом покаранням, чи ні.

Кримінальний кодекс України являє собою правову основу для кримінально-правового реагування з боку держави на вчинення кримінальних правопорушень. Отже, він об'єктивно слугує правовим «інструментом» забезпечення діяльності держави з протидії злочинності, яка за словами В.М. Куца становить складне соціально-правове явище та поняття про нього, в якому відображено теорію і практику специфічної державно-управлінської та кримінально-юстиційної діяльності, а також суспільних та приватних ініціатив, спрямованих на запобігання вчиненню кримінальних правопорушень та реагування на їх вчинення [1, с. 10]. Реагування на вчинення кримінальних правопорушень здійснюється шляхом застосування встановлених КК України кримінально-правових засобів. Ці засоби поділяються на два види: кримінальна відповідальність у різних її формах та інші засоби кримінально-правового реагування, що не є кримінальною відповідальністю.

Активне обговорення проблем спеціальної конфіскації експертами сприяє розвитку юридичної науки, оскільки приносить певні плоди у виді розробки нових наукових понять, окреслює коло практичних проблем при її реалізації. Законом України від 18.04.2013 № 222-VII «Про внесення змін до Кримінального і Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» спеціальну конфіскацію віднесено не до форми

кримінальної відповідальності, а визнано іншим кримінально-правовим заходом (Розділ XIV Загальної частини КК України) [2].

Введення законодавцем до КК України ст. ст. 96-1 та 96-2, у яких йдеться про спеціальну конфіскацію, прояснило позицію законодавця щодо правової природи спеціальної конфіскації. Він визнав її кримінально-правовим заходом, що перебуває за межами кримінальної відповідальності і це, мабуть, вірно за виключенням назви цієї форми кримінально-правового реагування. «Захід – це процес та результат застосування засобу, динаміка останнього. Матеріально-правовий закон фіксує правові явища не в динаміці, а у їх статичному стані, для якого адекватним є поняття «засіб» [3, с. 55].

До прийняття Закону від 18.04.2013 № 222-VII питання про конфіскацію майна та про повернення предметів їх законному власнику регулювалося виключно санкціями деяких статей КК України та ст. 81 КПК України (1961 р.), а з 2012 року – ст. 100 КПК України.

Спеціальну конфіскацію не можна визнати покаранням, тому що встановлення такого виду покарання є порушенням правила «закритості переліку видів покарань». Крім того, на підставі досліджень, вище названих науковців, можна зробити висновок, що підхід до визначення конфіскації майна як виду покарання, є не зовсім вірним. Доходи та інше майно, здобуті злочинним шляхом не є законною власністю засудженого. Визнання їх конфіскації видом покарання не відповідає ознаці покарання, закріпленій у частині першій статті 50 КК України – обмеження прав та свобод засудженого [4]. Вилучаючи на користь держави кошти або інше майно, одержане злочинним шляхом, відповідні органи ніяким чином не обмежують які-небудь законні права і свободи особи, що не відповідає одній із цілей покарання – карі злочинця. Покарати можна тільки позбавивши особу майна, що належить їй на законних підставах. Неприпустимо як покарання розглядати позбавлення особи майна, що не належить і не повинно належати їй [5, с. 142].

Таким чином, спеціальна конфіскація – це примусовий захід кримінально-правового впливу, «іншість» якого визначається тільки в співставленні з покаранням. Із зазначеної тези випливає необхідність з'ясувати, чи є спеціальна конфіскація різновидом правообмеження. Вирішення цього питання дозволить не лише зрозуміти сутність цього заходу, але й правильно співставити його з покаранням. У цьому плані нагадаємо, що спеціальна конфіскація включена до змісту низки санкцій норм Особливої частини КК України.

Отже, сьогодні кримінальне процесуальне вирішення питання про спеціальну конфіскацію, а також питання про забезпечення відшкодування

майнової шкоди, спричиненої законному володільцю, отримало необхідну матеріальну (кримінально-правову) основу, яка закріплена у розділі XIV Загальної частини КК України «Інші заходи кримінально-правового характеру». Таким чином, вперше в Україні на законодавчому рівні дано офіційне визначення спеціальної конфіскації, яка полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна за умови вчинення злочину у випадках, передбачених в Особливій частині КК України. Із змісту даної норми вбачається, що спеціальна конфіскація застосовується виключно як засіб кримінально-правового реагування на вчинення злочину.

Література

1. Куц В. М. Теорія кримінальної відповідальності: навчальний посібник / В. М. Куц. – К.: Національна академія прокуратури України, 2012. – 300 с.

Про внесення змін до Кримінального і Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Закон України від 18 квітня 2013 р. № 222-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/222-18>.

2. Куц В. М. Від дихотомії «злочин-покарання» до кримінального правопорушення та кримінально-правових засобів реагування / В. М. Куц // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Нові завдання та напрямки розвитку юридичної науки у XXI столітті», 15-16 листопада 2013 р., Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив». – Львів, 2013. – С. 53-55.

3. Новікова К. А. Деякі питання правової природи спеціальної конфіскації майна / К. А. Новікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://center.law.univ.kiev.ua/index.php/tezy-konferentsii/item/18-novikova-k-a-deiakipyta-nnia-pravovoi-pryrody-spetsialnoi-konfiskatsii-maina>

4. Старук Ю. О. Кримінально-правова характеристика санкції статті 306 Кримінального кодексу України / Ю. О. Старук // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2006. – Вип. 4. Наук.-теор. журн. – Луганськ: Луган. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – С. 140-144.